

Jani Koskinen

Matkaopas gaelinkieliseen Skotlantiin

Matkaopas gaelinkieliseen Skotlantiin

Jani Koskinen

Matkaopas gaelinkieliseen Skotlantiin

© 2021 Koskinen, Jani

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-4460-4

Kansikuva: Opastetaulu Caledonian MacBraynen lautalla Hebrideillä v. 2014

Kuva: Jani Koskinen

Sisällys

Kirjailijasta ... 7

Esipuhe ... 8

Gaelin kielen historiaa ... 12

Gaelin yhteiskunnallinen asema 2000-luvulla ... 16

Sananen skotin ja norninkin kielistä ... 26

Ulko-Hebridit ... 30

Sisä-Hebridit ... 40

Gaelin ääntäminen ... 42

Gaelin ja iirin yhtäläisyyksiä ... 46

BBC:n sääennusteet kolmella kelttiläisellä kielellä ... 73

Hyödyllisiä linkkejä gaelin opiskeluun ... 80

Kirjailijasta

Jani Koskinen (s. 1988 Kirkkonummi) on koulutukseltaan kielitieteilijä. Hän on valmistunut v. 2019 Helsingin yliopistosta maisteriksi pääaineenaan suomalais-ugrilainen kielentutkimus. Sivuaineopintoja hänellä on useista muista kieliaineista. Opintoissaan Koskinen on syventynyt mm. kielten välisiin valtasuhteisiin, kielten uhanalaistumis- ja elvytysprosesseihin sekä kielipolitiikkaan. Häntä kiinnostavat ennen kaikkea vähemmistö- ja alkuperäiskielet sekä niiden yhteiskunnallisen aseman kehittäminen.

Koskinen on vierailut myös turistina useilla vähemmistökielten puhuma-alueilla ja pohtinut, miten matkailu vaikuttaa kunkin alueen alkuperäiskielen ja -kulttuurin elinvoimaisuuteen. Usein tuo vaikutus on kielteinen, mutta oman roolinsa tiedostava matkailija voi Koskisen näkemyksen mukaan myös kääntää vierailunsa alueella paikalliskielen eduksikin. Avainasemassa tässä ovat matkailijan perehtyminen paikalliskieleen jossain määrin jo ennen matkaa sekä paikalliskieltä tietoisesti suosivat kieli- ja kulutusvalinnat matkan aikana.

Esipuhe

Olen julkaissut aiemmin kirjan *Unohda Wales, lähde Kymrinmaahan!* (2020), jonka lähtökohtana on kulttuurisesti kestävä matkailu ja tutustuminen Kymrinmaahan sen oman kielen, kymrin kautta. Jo tuota kirjaa kirjoittaessani pohdin, voisiko samalla periaatteella laatia matkaopaskirjoja muistakin sellaisista alueista, joilla on oma, valtion valtakielestä eroava alkuperäiskielensä. Nämä pohdinnat johtivat tähän kirjaan, jossa esitellään gaelinkielistä Skotlantia.

Kirja jää väistämättä suppeammaksi kuin vastaava Kymrinmaa-aiheinen kirjani. Kymri ja gaeli ovat suuruusluokaltaan erikokoisia kieliä – siinä missä kymrin puhujamäärä lasketaan sadoissatuhansissa, gaelilla puhujia on vain joitakin kymmeniätuhansia. Gaeli on säilyttänyt asemansa paikallisyhteisön pääkielenä selvästi pienemmällä alueella kuin kymri. Lisäksi sielläkään, missä gaelia puhutaan, sen näkyvyys katukuvassa ja varsinkaan kaupallisissa palveluissa ei vedä vertoja kymrille.

Kymrinmaassa kulttuurisesti kestävä matkailun lähtökohdaksi voi ottaa sellaiset kulutusvalinnat, jotka ylläpitävät ja edistävät kielen käyttöä kaupallistenkin palveluitten kielenä. Voi siis esimerkiksi pyrkiä syömään ravintolassa, josta löytyy ruokalista (ainakin) kymriksi ja majoittumaan hotellissa, jonka verkkosivuista on olemassa (ainakin) kymrinkielinen versio.

Skotlannissa sama ei ole mahdollista gaelin kielen kanssa, sillä gaeli loistaa näissä yhteyksissä lähes täysin poissaolollaan. Aina voi tietysti toivoa tilanteen muuttuvan tulevaisuudessa ja matkailijan kannattaakin kulkea silmät auki. Jos jossain sattuu

tulemaan vastaan gaelinkielinen (käytännössä siis kaksikielinen) ruokalista, niin ilman muuta kyseistä ravintolaa kannattaa suosia. Itse en ole kuitenkaan voinut listata tähän kirjaan Kymrinmaa-kirjani tapaan suositeltuja ravintoloita tai muitakaan palveluntarjoajia, sillä en ole onnistunut löytämään yhtä ainuttakaan gaelinkielistä ruokalistaa tai gaelinkielisiä majapaikan verkkosivuja. Ruokalistoissa lukee parhaimmillaankin vain otsikossa pari sanaa gaelia, mutta tärkein sisältö eli ruokalajien nimet ovat aina yksikielisesti englanniksi. (Tämä on tilanne vuonna 2021.)

Miten sitten kulttuurisesti vastuullinen matkailija voi tukea paikalliskulttuurin ja -kielen elinvoimaisuutta, jos palveluita ei kerta kaikkiaan ole paikallisella kielellä? Ainakin voi opiskella kieltä sen verran, että pystyy käyttämään sitä suullisesti rutiiniluonteisimmissa tilanteissa. Tämä on tärkeää varsinkin niissä tilanteissa, joissa itse on maksavana asiakkaana, sillä näin osoitetaan, että paikalliskieliselle palvelulle on kysyntää (jopa ulkomaisten matkailijoitten keskuudessa) ja vahvistetaan kielen arvostusta työmarkkinoilla ja rekrytoinnissa. Lisäksi puuttuvia gaelinkielisiä ruokalistoja, opastekylttejä, -lehtisiä ja verkkosivuja kannattaa ihmetellä ääneen aina kun mahdollista. Tämä ei vaadi edes gaelin taitoa. Kieltä osaamatonkin voi ilmaista asiakaspalautteessaan, että arvostaisi gaelin kielen laajempaa käyttöä ja kulttuurista vastuullisuutta kuluttamissaan palveluissa.

Voi myös tehdä kulutusvalintoja kielipolitiikassa esiintyvien pientenkin erojen pohjalta. Voi esimerkiksi pyrkiä löytämään majapaikan tai ravintolan, jolla olisi edes gaelinkielinen nimi. Tällaisia kyllä onneksi löytyy. Kannattaa kuitenkin muistaa, että kielen informatiivinen käyttö on symbolista käyttöä huomattavasti tärkeämpää. Tämä tarkoittaa, että jos sattuu löytämään englanniksi nimetystä ravintolasta gaelinkielisen ruokalistan, niin tämä ravintola on heti paljon suositeltavampi kuin sellainen gaeliksi nimetty ravintola, jossa on vain englanninkielinen ruokalista. Yrityksen nimi ei ole ensimmäinen asia, johon kannattaa kiinnittää huomiota – mutta tärkeä silloin, kun muita erottavia tekijöitä ei löydy.

Kun jollain paikkakunnalla on eri nimi gaeliksi ja englanniksi, on suositeltavaa käyttää suomenkielisissä yhteyksissä gaelinkielistä nimeä. Englanninkielisen nimen voi mainita suluissa gaelinkielisen perässä, jos se ylipäänsä on tarpeellista. Gaelinkielisen nimen käyttäminen ensisijaisena nimenä on perusteltua eritoten silloin, kun paikka sijaitsee tänä päivänäkin tai ainakin lähihistoriassa vahvasti gaelinkielisenä säilyneenä alueella. Itse käytän gaelinkielisiä nimiä kaikista muista Skotlannin paikoista paitsi Orkney- ja Shetlanninsaarista, joilla ei ole koskaan puhuttu gaelia. (Näitten saarten alkuperäiskieli on 1800-luvulla hävinnyt skandinaavinen nornin kieli ja nykyään niillä puhutaan englannille läheistä sukua olevaa skotin kieltä.)

Yksi tapa tukea kieltä on ostaa sillä kirjoitettuja kirjoja. Mitä enemmän tietyllä kielellä kirjoitetut tai sille käännetyt kirjat myyvät, sitä useammalla ihmisellä on tietysti mahdollisuus ansaita elantonsa tai ainakin osa elannosta valmistamalla näitä kirjoja ja työskentelemällä siis kielen parissa. Jos kirjojen lukeminen gaeliksi tuntuu kieliopinnojen alkuvaiheessa työläältä, voi tietysti ensimmäiseksi ostaa kielen oppikirjan tai vaikkapa sarjakuvia. Gaelinkielisen musiikin tekijöitä voi tukea ostamalla levyjä ja musiikista nauttimiseen ei välttämättä tarvitse kielitaitoakaan.

Kirja-, levy- ja muita matkamuisto-ostoksia kannattaa tehdä ensisijaisesti yleishyödyllisten toimijoiden (kuten kulttuurikeskusten ja museoiden) kaupoissa tai muissa gaelinkielisimmillä alueilla sijaitsevilla pikkuputiikeissa. Jos ostaa saman tuotteen jonkin suuren ketjun liikkeestä, osa tuotosta menee ketjulle ja suhteellisesti pienempi osa hinnasta päättyy suoraan hyödyttämään gaelinkielistä paikallisyhteisöä. Samasta syystä kannattaa suosia kulttuurikeskusten ja museoiden kahviloita. Jotkin tällaiset keskukset ovat viime vuosina alkaneet tietoisesti kehittää gaelin kielen asemaa palveluissaan ja vaikka tämä kehitystyö onkin vielä monilta osin kesken, on se silti parempi kuin ei mitään. Jos gaelin käyttöala tulevaisuudessa

Gaeli on Skotlannissa puhuttu keltiläinen kieli. Parhaina aikoina sitä puhui enemmistö suurimmassa osassa nykyistä Skotlantia, mutta sortava kielipolitiikka ajoi sen sittemmin vähemmistökielen asemaan kaikkialla muualla paitsi Ulko-Hebridien saarilla. Kielen asemaa on 1900-luvun loppupuolelta lähtien pyritty uudelleen vahvistamaan, mutta toimien riittävyyden voi kyseenalaistaa.

Tämä kirja antaa yleiskuvan kielen nykyisestä asemasta, sen käyttöalojen laajuudesta ja siitä, miten tähän on tultu. Kirjassa pyritään tarjoamaan vastauksia myös kulttuurisesti vastuullisesta matkailusta kiinnostuneille: Voiko matkailija omilla kulutusvalinnoillaan vaikuttaa paikalliskielen elinvoimaisuuteen? Entä mihin kannattaa matkustaa, jos haluaa oppia gaelia ja päästä puhumaan sitä paikallisten kanssa?

Kirjaan sisältyy lyhyt oppikirjamainen osio, jonka tarkoitus on tarjoilla lukijalle makupaloja gaelin kieliopista ja sanastosta sekä innostaa jatkamaan opintoja kirjassa vinkattujen muiden oppimateriaalien avulla. Tässä osiossa vertaillaan gaelia myös sen läheiseen sukulaiseen, Irlannissa puhuttavaan iirin kieleen.

Teoksen kirjoittaja Jani Koskinen on valmistunut Helsingin yliopistosta maisteriksi pääaineenaan suomalais-ugrilainen kielentutkimus. Sivuaaineopintoja hänellä on useista muista kieliaineista. Häntä kiinnostavat kielten väliset valtasuhteet ja kielipolitiikka sekä erityisesti vähemmistö- ja alkuperäiskielten yhteiskunnallisen aseman vahvistaminen - niin poliittisen päätöksenteon kuin kielitietoisten kulutusvalintojenkin kautta.

BoDTM
BOOKS on DEMAND